

Kjakið um kommunusamanlegging manglar innihald¹

Herfyri legði landsstýrismaðurin í Innlendismálum fram uppskot um lógarbroyting, sum førir við sær, at Føroyar verða býttar upp í kommunu ella samstarvsøkir – í alt 7 økir: Suðuroy, Sandoy, Vágur, Suðurstreymur, Sundalagið, Eysturoy, og Norðoyggjar. Hetta hava summar kommunur tulkað sum eina roynd at tvinga verandi kommunur at leggja saman, soleiðis at 7 kommunur verða í landinum.

Nakrir løgtingslimir hava eisini nýliga mælt til, at kommunurnar skulu leggjast saman við lóg. Onnur mæla frá hesari loysnini – og er tað eisini ivasamt, hvørt Løgtingið sum er hevði tikið undir við eini slíkari lógar-tvungnari kommunusamanlegging.

Ein av trupulleikunum við øllum kjakinum er, at alt fokus er á júst spurningin um kommunusamanlegging ella ikki. Lítið og onki verður komið inn á, hvønn leiklut kommunurnar skulu hava, ella hvørjar uppgávur kommunurnar skulu loysa. Og hetta er ein trupulleiki. Tí sum er hava nógvar kommunur laga seg til støðuna, sum hon er í dag, til at loysa tær uppgávur, sum kommunurnar hava. – Og loysa tær tískil antin uppgávarnar sjálvar ella í samstarvi við aðrar kommunur.

Nakrar kommunur hava alment boðað frá, at tær kenna ongan tørv at leggja saman, sum støðan er nú, tí tær megna at røkja tær uppgávur, sum tær skulu loysa. Fyri tær kommunur, sum ikki brenna fyri eini kommunusamanlegging, er tað tí lítið og einki, ið eggjar til at fara undir eina kommunusamanlegging, tí tær síggja ikki nakran beinleiðis fyrimun ella vinning í mun til støðuna, sum hon er í dag.

Suðuroyggin undir lupp

Fjølmiðlarnir hava seinastu vikurnar sett luppín á spurningin um kommunusamanlegging í Suðuroynni. Í tí sambandi hevur tað javnan verið ført fram, at einasta loysnin fyri Suðuroynna er at lagt verður saman í eina kommunu. Tað eru uttan iva fleiri fyrimunir við at leggja Suðuroynna saman í eina kommunu, men hvørjir eru teir? Hvat verður betri í Suðuroynni, um oyggin verður 1 kommuna – og hvussu fer ein kommunusamanlegging at ávirka gerandisdagin hjá okkum? (Hetta eru relevantir spurningar, sum tó ikki verða umrøddir í hesum frammanundan langa kronikkinum.)

Í sambandi við spurningin um kommunusamanlegging í Suðuroynni, so kann man helst læra eitt sindur av øðrum kommunusamanleggingum í landinum. Men Suðuroyggin er ikki Suðurstreym, Sundalagið ella Skálafjørðurin – og bakgrundin fyri kommunusamanlegging í hesum økjum er rættiliga ymisk frá teirri í Suðuroynni, soleiðis sum støðan í Suðuroynni er í dag.

Bakgrundir fyri kommunusamanleggingum í Føroyum

Bakgrundin fyri teimum flestu av kommunusamanleggingunum í Suðurstreymi er, at lutfalsliga smáar kommunur hava fingið ágóðar (eisini beinleiðis fíggarligar ágóðar í formi av størri íløgum upp á stutt sikt) av at leggja saman við tí búskaparligu sterku Tórshavnar kommunu. Í Sundalagnum er bakgrundin eitt framhald av einum áramáli við víðfevndum skipaðum kommunalimum samstarvi í Kommunufelagsskapinum (sum hevði egnað játtan, heimildir og umsiting – og tað hevði týðning!).

---

¹ Prentað í *Dimmalætting* 12. des. 2006

Kring Skálafjørðin hefur búskaparlig framgongd og ein mógulig oljuvinna uttan iva havt ávirkan á, at kommunurnar lögdu saman, umframt at ein hugburðsbroyting í kommunustýrunum fekk glið á tilgongdina.

Hvat við Suðuroynni?

Í Suðuroynni eru tvær stórar kommunur, sum báðar eru heldur illa fyri fíggarliga, um samanbórið verður við aðrar stórar kommunur í landinum. Sostatt er tað sum so ongin fíggarligur ágóði – í formi av atgongd til ein størri og ríkari kommunukassa – fyri at leggja kommunurnar saman. Tað er heldur hinvegin. Rætt er, at netto-skuldin (skuld-ogn) í Suðuroynni í lýtuni er lægri enn eina álfkning fyri alla oynna. Men tað er als ikki sannlíkt, at tær kommunur, sum eiga pengar í dag, fara at goyma hesar pengar til eina felagskommununu – hetta eru tað óteljandi dømi um bæði í Føroyum og í Danmark.

Tá umræður kommunalt samstarv, so samstarva kommunurnar í Suðuroynni (eins og aðrar kommunur í landinum) um heilt nógv viðurskifti, bæði í þortum av oynni og um alla oynna. Men tað er tó ongin formellur kommunufelagsskapur við egnari játtan, heimildum og umsiting, sum umsitur hetta samstarv. Av somu orsök er lítil lærdómur vunnin í hesum samstarvi, í øllum førum um hugsað verður um at brúka hendan lærdóm sum grundarlag undir eini móguligari kommunusamanlegging.

Gongdin í Suðuroynni hefur í nøkur ár verið nøkulunda hvat viðvíkur arbeiði, men hóast hetta, so minkar fólkatálið stútt, burðaravlopið er lágt / negativt og fleiri fólk flyta úr oynni enn til oynna. Sostatt eru góð framtíðarútlit – eins og støðan var á Skálafjørðinum – ikki júst tað, sum kann eggja kommununum í oynni at fara undir ein felags gongu. Hugburðsbroyting, sum vit t.d. sóu í Runavík og á Skála, til spurningin um kommunusamanlegging, er ikki eins sjónlig millum kommunustýrini í oynni, og hetta ger eisini eina tilgongd fram móti kommunusamanlegging trupla.

Eitt annað er, at teir strukturellu trupulleikar, sum Suðuroyggin stríðist við – minkandi fólkatál, skeiv aldurs- og kynssamanseting, lágt / negativt burðaravlop, fráflyting – neyvan verða loystir við eini kommunusamanlegging.

Tá so forsprákarar fyri kommunusamanlegging ikki hava ein meiri tungtvigandi boðskap til suðringar, enn at kommunusamanlegging er tað einasta rætta, og at við einari kommunu standa vit sterkari út at til, so er lætt at skilja, hví gongdin fram móti eini kommunusamanlegging í Suðuroynni er so tung.

Fólkaatkvøður í Suðuroynni...um hvat?

Soleiðis sum kjakið um kommunusamanlegging í Suðuroynni hefur gingið seinastu árin, so tykist tað sum um fleiri halda, at man bara við at trýsta á ein knøtt fær broytt Suðuroynna frá 7 kommunum til 1 kommunu. Bæði Sumbiar kommuna og Tvøroyrar kommuna hava havt fólkaatkvøðu um kommunusamanlegging, har ein meiriluti atkvøddu fyri at leggja kommunurnar saman – hetta hóast ongin sáttmáli fyriliggur, sum borgararnir har kundu/kunnu taka støðu til. Í Vágs kommunu hefur nú eisini verið fólkaatkvøða um spurningin um kommunusamanlegging. Heldur ikki har var nakar sáttmáli ella nøkur ætlan lögð fram.

Av somu orsök er tað helst rættiliga ivasamt, um fólk hava vitað, hvat tey hava atkvøtt um. Sæð í demokratiskum høpi, so snýr ein partur av demokratinum seg um, at fólk kunnu fara á val og atkvøða um nøkur viðurskifti. Hin parturin – sum kanska er tann týðningarmiklasti parturin – snýr

seg um, at fólk hava móguleika at seta seg inn í, hvørja avleiðingar teirra val (teirra atkvøða) fær ella kann fáa.

Innihald og úrslit

Um tað eitt nú stóð í einum sáttmála um kommunusamanlegging í Suðuroyinni, at Sumbiar, Porkeris og Hovs skúli skuldi niðurleggjast, høvdu sumbingar, porkeningar og hovbingar so atkvøtt fyri eini kommunusamanlegging? Um t.d. avtalað varð, at øll kommunala umsitingin á Tvøroyri skuldi flytast til Vágs, hevði hetta so ávirkað, hvat tvørafólk høvdu atkvøtt til eina fólkkaatkvøðu? Um t.d. læknameiðstøðin í Vági skuldi niðurleggjast / flytast á sjúkrahúsið á Tvøroyri, hevði hetta so ávirkað, hvar krossurin hjá vágbingum varð settur? Fara fámjningar og hvalbingar at atkvøða fyri eini kommunusamanlegging, um skattaprosentið í Fámjins - og Hvalbiar kommuni hækkar við t.d. 7%?

Hetta eru bara nøkur fá dømi av heilt nógvum um viðurskifti, sum støða má takast til í samband við eina kommunusamanlegging. Orsøkin til, at hesi viðurskifti mugu dragast inn í kjakið, er, at hetta eru viðurskifti, sum hava týðning fyri fólk í teimum ymisku bygdunum í oygni.

Sjálvsagt kunnu verandi kommunustýrini ikki binda eitt nýtt komandi kommunustýri, men um semja er millum verandi kommunur um eina røð av málum, og fólk í oygni stuðlar hesum, so bindur hetta eitt komandi kommunustýrið, um ikki annað so moralskt.

Opinleiki og álit

Ein tann týðningarmiklasti parturin av kjakinum og tilgongdini fram móti eini kommunusamanlegging er opinleiki og álit. Hetta er eisini galdandi í Suðuroyinni. Uttan opinleika – tvs. kunning, kunning og aftur kunning – um hvørjar avleiðingar og ávirkan ein kommunusamanlegging væntandi fær / kann fáa fyri fólk í bygdunum og í oygni sum heild, so verður tað trupult at náa nøkrum úrsliti. Rodmundur Nielsen, fyrrverandi borgarstjóri í Runavík, vísti herfyri á, at tey í Runavík og á Skála tóku øll viðurskifti, niður í minstu detalju, upp á borðið at venda, áðrenn ein sáttmáli kundi skrivast.

Tí má ein kommunusamanlegging í Suðuroyinni eisini byrja við, at dygdargott heimaarbeiðið verður gjørt. Øll mál skulu upp á borðið at venda, lýsast úr enda í annan, og støða skal takast til, hvussu hesi viðurskifti skulu/kunnu skipast í oygni hereftir. Tá hetta er gjørt, og semja er um innihaldið í sáttmálanum, mugu umboð fyri kommunurnar fara bygd av bygd og kunna fólk um sáttmálan og á tann hátt vinna frama fyri sínum uppskoti.

At leggja kommunur saman er ikki nakað, sum kann fremjast eftir einari nátt. Minimumskrivið er miðvíst og hart arbeiðið. Hetta staðfesti Rodmundur Nielsen eisini í VB-húsinum, tá hann greiddi frá nógvum og drúgvum fundum millum Runavík og Skála - og tey vóru sum útgangspunkt samd um at leggja saman. Í Suðuroyinni er ikki semja um hetta. Semja er tó helst millum flestu kommunalpolitikkara í oygni um, at tað í 2020 allarhelst bara verður 1 kommuna í Suðuroyinni. Um semja er um hetta, hví so ikki fara undir tilgongdina nú og taka smá fet ár um ár – í staðin fyri at enda í einari støðu um nøkur ár (tá politiskur meiriluti er fyri hesum – og tað er helst bara spurningur um tíð), har landsmyndugleikarnir við lóg kroysta eina kommunusamanlegging niður yvir okkum.

Ein Kommunufelagsskapur í Suðuroynni er ein byrjan

Ein byrjan á tilgongdini fram móti einari kommunu í Suðuroynni kundi verið at stovnseta Kommunufelagsskapin í Suðuroynni, t.d. við royndunum frá Kommunufelagsskapinum í Sundalagnum sum útgangsstøði.

Ein Kommunufelagsskapur í Suðuroynni við eini skipan, har allar kommunur hava hvør sín lim (ella 2 limir í part), og har rindað verður í mun til fólkatalið. Í mun til vanligt kommunalt samstarv um ávís mál (t.d. sløkkilið), so er tað neyðugt, at ein kommunufelagsskapur hevur egna heimild, játtan og umsiting. Við øðrum orðum skulu kommunurnar í oynni útdelegera mál, sum Kommunufelagsskapurin skal umsita. Týdningarmikið er at byrja í smáum, tvs. at fyrst verða smá málsøki lögð til Kommunufelagsskapin at umsita. Til dømis kundi man byrja við brunamálum ella umhvørvismálum (sum tó eru rættiliga umfatandi) – og ikki minst, so kundi barnaverndarmál (sum longu er stovnað í samstarvi millum nakrar kommunur) eisini verðið lagt til Kommunufelagsskapin at umsita. Ikki minst, so kunnu øll tey samstørvini, sum eru í dag savnast í einum í Kommunufelagsskapinum. Soleiðis verður so við og við talið av uppgávum víðkað ár um ár. Og sum tíðir líða verða vit vorðin so von við at samstarva um týdningarmikil málsøki, at tað verður heilt natúrligt at taka næsta stigið og leggja kommunurnar saman í 1 kommunu.

Í hesari tilgongdini uppbyggja vit álit og læra at hugsa um heildina. – Júst hesi viðurskifti taka tíð at uppbyggja. Sjálv tilgongdin er ein læriprosess, sum er av avgerandi týdningi fyri at fáa sum best burtur úr eini kommunusamanlegging í Suðuroynni, ein samanlegging, ið allarhelst verður framd, við ella uttan okkara vilja.